Gönül Hanım

Ahmet Hikmet
Müftüoğlu

Hazırlayan:
Adem Koltukoğlu

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1692
EDEBÎ ESER: 875

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-111-8

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Baskı ve Cilt: İMAK OFSET BASIM YAYIN SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok.No: 12 Esenyurt / İstanbul / TÜRKİYE
Sertifika Numarası: 45523 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2021

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

AHMET HİKMET MÜFTÜOĞLU:
İstanbul, 3 Haziran 1870 - İstanbul, 19 Mayıs 1927 Öykücü, şair, yazar.

Sezaizade Abdülhakim Hikmet, Alpaslan, Yavuz adlarını da kullanmıştır. Dedeleri uzun süre müftülük yaptığından dolayı Müftizade lakabıyla anılan ve aslen Moralı olan bir aileye mensuptur. Yedi yaşında kaybettiği babası Yahya Sezai Bey tasavvufla ilgilenen ve şiir yazan divan sahibi bir kişidir. Babasının ölümü üzerine ağabeyi Refik Bey'in himayesinde yetişen Ahmet Hikmet, ilköğrenimini Dökmeciler'deki mahalle mektebinde gördükten sonra, Aksaray'daki Mahmudiye Vakıf Rüştiyesi ve Soğukçeşme Askeri Rüştiyesine devam etti. Daha sonra ağabeyinin kayınbiraderi olan Tevfik Fikret'le tanışacağı Galatasaray Sultanisine girdi. Buradan mezun olduktan (1888) sonra Hariciye Nezaretinde görev aldı; Pire, Marsilya, Poti ve Kerç konsolosluklarında çeşitli görevlerde bulundu.

1896'da İstanbul'a döndükten sonra Umur-ı Şehbenderi Kalemi serhalifeliğine tayin edildi. Suat Hanım'la evlendi. Hariciye Nezaretindeki görevini Galatasaray Sultanisindeki Türkçe ve edebiyat hocalığıyla beraber yürüttü. 1908'de Hariciyedeki görevinden alınarak Umur-ı Ticariye Umum Müdürlüğüne getirildi; yine ek olarak Darülfünunda Fransız ve Alman edebiyatı tarihi ve estetik dersleri verdi. 1912'de Peşte Başkonsolosluğuna atandı. Bu görevi Mütareke Döneminde Peşte Başkonsolosluğunun kaldırılmasına kadar yürüttü (1918). 1920'de savaş gereçleri ile ilgili bir komisyon başkanı olarak Peşte, Viyana ve Berlin'e gönderildi. Eşi Suat Hanım'ın vefatı üzerine İstanbul'a döndü (1922); bir süre sonra Nerime Hanım'la evlendi. Her iki eşinden de çocuğu olmamıştır. Halife Abdülmecit Efendi'nin başmabeyinciliğine (1924), Ankara'da Hariciye Vekâleti umur-ı şehbenderiye ve ticariye genel müdürlüğüne (1926), bir süre sonra da Hariciye Vekaleti müsteşarlığına getirildi. Hastalığından dolayı bu görevinden istifa ederek İstanbul'a döndü. Anadolu- Bağdat demir yolları idare meclisi üyeliği görevini yürütürken, uzun süre tedavi gördüğü kanser hastalığından kurtulamayarak vefat etti. Maçka Mezarlığında gömülüdür.

1908'den sonra Türkçülük ve Yeni Lisan düşüncesini benimseyen Ahmet Hikmet; Türk Derneği, Türk Yurdu ve Türk Ocağı'nın kurucu üyeleri arasında yer alarak Türk Derneği, Türk Yurdu dergilerinde ve İkdam'da yazılar ve öyküler yayımlamıştır. İçinde, yalnızca ulusal fikirleri yayma amacıyla yazdığı öykülerin yer aldığı Çağlayanlar bu dönemin ürünüdür.
(Ahmet Hikmet'e dair bu bilgiler, TDV İslâm Ansiklopedisi'nden iktibas edilmiştir.)

Ön Söz

Gönül Hanım, Ahmed Hikmet'in 1920 yılında *Tasvir* gazetesinin 2974-3024 sayıları arasında tefrika ettiği romanıdır. Kitap olarak ilk defa 1971 yılında (haz. Dr. Fethi Tevetoğlu, Devlet Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1971.) basılmıştır. Çalışmamızda bu baskı esas alınmıştır. Okuma ve anlamlandırmada güçlük çekilen yerlerde ise tefrika metne başvurulmuştur.

Kelimelerin yazımında Türk Dil Kurumunun *Yazım Kılavuzu*'ndan faydalanılmıştır. Kılavuzda yer almayan kelimeler ise aslına uygun olarak aktarılmıştır. Günümüzde anlaşılması güç kelimelerin anlamları dipnotta verilmiştir. Aynı kelimenin tekrarı durumunda ise kelimenin anlamı dipnotta verilmemiştir. Yazarın kendisine ait dipnotlar (yn) notuyla gösterilmiştir.

Anlamlandırmada güçlük çekilen bölümler tefrika metinle karşılaştırılmış ve tefrikadaki bazı cümlelerin basım hatası sonucunda kitapta bulunmadığı görülmüştür. Eksik olan bu cümleler metne eklenmiştir. Örneğin tefrikada yer alan "Ecdadım tebaasının işlerini ele alınca Türk kavminin memleketini, kanunlarını düzelttiler." cümlesi kitapta (sayfa 92) yer almamaktadır. Bu cümle metne tarafımızca eklenmiştir. Yine kitapta 92. sayfanın sonu 93. sayfanın başlarında basım hatasından kaynaklanan karışıklık tarafımızca düzeltilmiş ve tefrikada bulunan fakat kitapta bulunmayan "böyle diye diye millet" ifadesi metne eklenmiştir. Bununla birlikte okuma ve anlama güçlüğü yaşanan bazı bölümlerde ise hazırlayanın kullandığı kelimeler yerine tefrika metinden faydalanılarak Ahmet Hikmet'in kendi cümleleri metinde kullanılmıştır. Örneğin Ahmet Hikmet'in "müşkülpesentliğine haml ediyordu" ifadesi kitapta "güçlük çıkarıcılığına bağlıyordu" (sayfa 17) olarak değiştirilmiştir. Kitaptaki bu ifade yerine Ahmet Hikmet'in asıl cümlesi metne eklenmiş ve anlamı dipnotta verilmiştir.

İstanbul, 2021
Adem Koltukoğlu

Esirler Karargâhı

1917 yılı Eylül'ü içindeydi. Esir subaylar karargâhından arkadaşları adına alışveriş için Krasnoyarsk kasabasına kadar gitmek nöbeti, bu hafta Üsteğmen Mehmed Tolun[1] Efendi'nindi. Bu genç subay, harbin başında, maiyetindeki[2] bir çavuş, birkaç erden mürekkep[3] keşif kolu ile beraber geceleyin yanlışlıkla düşman mevzilerine sokulduğundan geri çekilme yolu kesilerek dizinden yaralanmış ve arkadaşlarıyla birlikte Ruslara esir düşmüştü. Önce Kafkasya'da, Hazar Denizi'nde ıssız bir adada, ondan sonra Ural'ın doğusunda İrbit şehrinde bir süre tutuklu kaldıktan sonra Sibirya'da Krasnoyarsk'ın altı kilometre kuzeyinde "Grodok" denilen bu harp karargâhına getirilmişti. İlkin yirmi Türk subayı iken, bir yıl sonra dört yüz elli kadar muhtelif[4] rütbeden subaylar ve amirler burada toplanmışlardı.

Karargâhtaki tutuklular arasında Türklerden başka Alman, Avusturya ve Macar subayları da vardı.

Burası, etrafı beş altı metre yüksekliğinde tahta perde şeklinde, kalın çam bölmeleriyle ayrılmış, geniş bir saha idi. Bu tahtadan yapılmış duvarın dört köşesine, dalyan bekçi yerleri gibi, yüksek nöbetçi kulübeleri kurulmuştu. Subaylar bu geniş avluda dışarı ile ihtilat[5] etmeden gezinirler ve geceleri on ikişer kişilik barakalarda yatarlardı.

Aylar, hatta yıllar geçtikçe Türkler ile diğer yabancı subaylar daha çok tanışarak yekdiğerlerinin[6] dillerini öğrenmeye ve birbirinden manen istifade etmeye başladılar. Artık bu felaket arkadaşları, aralarında ayrı veya karma kulüpler açıyorlar, konserler veriyorlar; dışarıdan kitaplar, gazeteler, dergiler getirterek derneklerine bağışlıyorlar;

---

1 Tolun: Koyun vezninde ayın on dördü. Kamus-ı Türkî (y.n.)

2 üst görevlinin yanında bulunan kimseler, alt kademedekiler

3 -den oluşmuş

4 çeşitli

5 karşılaşıp görüşme

6 bir diğerinin, ötekisinin

(Poli-tipi)[7] usulüyle gündelik, haftalık gazeteler, dergiler çıkarıyorlardı.

Türkler arasında siyaset ve fenden bahseden "Altay" ve edebî "Vaveyla" gazeteleriyle "Osmanlı İdman Yurdu"nun ilk harflerinden teşkil olunan[8] (ayın + elif + ye) "Ay", durum ve tutumları tenkide değer arkadaşların kusurlarını zariflikle alaya alan "Panaroma" ve Güzel Sanatlar Akademisinden mezun bir yedek subay tarafından çizilen ve resimlendirilen "Boyama" dergileri bu karargâhın kültürlü subaylarının fikri meşgalelerini teşkil ediyordu.

Bu askeri hapishanenin etrafında açılan bazı dükkânların sahipleri ile "Krasnoyarsk"daki bakkallar, ekseriyetle Müslüman Tatarlar olduklarından subaylarımızdan varlıklı bulunanlar beslenme hususunda sıkıntı çekmezler, ara sıra bunlardan veresiye alışveriş de ederlerdi. Tatar dindaşlarımız, esirlerimizin pek çok ihtiyaçlarını temin ederlerdi.

Bugün Mehmed Tolun'un maiyetine bir Tatar er ayrıldığı için genç subay ısmarlananları aldıktan sonra bunları ere vermiş, kendi yalnızca bir kitapçı dükkânına girerek vaktiyle ısmarladığı "Radloff"[9], "Thomsen"[10], "Le Coq"[11] gibi müsteşriklerin[12] Ural-Altay dilleri ve milletleri hakkındaki neşriyatından beş on cilt kitabı almıştı. Hava yağmurlu olduğundan bir lokantada oturup kitapları karıştırmaya başladı.

Tolun, Harp Okulunda okuduğu Rusçasını ve daha sonra öğrendiği Almancasını burada yerli ahali ve inzibata memur Ruslar ve Alman arkadaşları sayesinde ilerletmişti. O derece ki her iki dilde yazılı ilmi eserleri, sık sık müracaata mecbur olduğu lügat kitabıyla olsun, anlayabilecek bir iktidar kazanmıştı.

Bu subay, o sırada yandaki masada oturan bir taze kız ile Rusça, Fransızca kelimelerle karışık Tatarca konuşan, samur kalpaklı, az bıyıklı, sarışın bir Tatar gencinin dikkatini çekti. Tatlı bir iki bakışmadan sonra her iki masa arasında konuşma-görüşme başladı. Türk subay yerini, esirliğini anlattı. Boş vakti olmakla, Türklerin, Ural-Al-

---

7 birçok türü olma

8 meydana gelen

9 Wilhelm Radloff (1837-1918): Alman asıllı Rus Türkolog

10 Vilhelm Thomsen (1842-1927): Danimarkalı dil bilimci, Türkolog

11 Le Coq (1860-1930): Fransız asıllı Alman arkeolog ve Türkolog

12 Doğu bilimci

tay milletlerinin menşeleri, dilleri, soyları hakkında meşhur müsteşriklerin etraflı incelemeleri sonuçlarını anlamak istediğini söyledi. Tatar genci kendisini takdim etti:

— Ali Bahadır Kaplanof... Kız kardeşim, Gönül Hanım Kaplanof!

Subay sakin, fakat metin bir asker tavrı ile cevap verdi:

— Niçin Kaplanof? Kaplanoğlu demek daha yakışmaz mı?

Ali Bahadır Bey tanışmanın ilk dakikasında, hiç beklemeden karşılaştığı bu itiraz üzerine biraz durdu ve yutkundu. Fakat kız kardeşi atıldı ve edalı saflıkla Tolun'un dilediği cevabı verdi:

— Subay Bey'in hakkı var. Taklide, benzeşmeye sebep ne?.. Bizim de bir büyük milletimiz, tarihimiz, varlığımız yok mu? Baştan başa bütün Asya'yı, bir kısım Afrika'yı, Fransa sınırlarına kadar Avrupa'yı istila eden bizim ırkımız olduğu hâlde bu asaleti ne çabuk gönlümüzden çıkardık?.. Biz benliğimizi tanımazsak, kimse bizi tanımaya tenezzül etmez. Başkasının artığını yiyen, elbisesini giyen saygıya layık değildir... İşte ben kartımı düzeltiyorum!

Çantasından, zarif küçük sahtiyan[13] bir cüzdanın içinden çıkardığı kartvizitlerinin son kelimelerini şöylece değiştirdi: Kaplan kızı.

Şimdi şaşalamak nöbeti Mehmed Tolun'a gelmişti. Nasıl oluyor da yirmi dört yaşında tahmin ettiği Sibiryalı bir Tatar kızı bu kadar muhakemeli bir görüş belirtebiliyordu. Bu hayret çok sürmedi. Bir iki dakika sonra anladı ki Gönül Hanım, Paris Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden mezundur.

Ali Bahadır Bey susuyor ve düşünüyordu. Nihayet:

— Evet, dedi, hakkınız var.

Şimdi bu bahis değişmişti. Kitaplar birer birer karışıyor, yaprakları kesiliyor, resimlere bakılıyor, dil ve coğrafya hakkında umumi fikirler ileri sürülüyordu. Mehmed Tolun alçak gönüllü bir tavır takınarak:

— Evet, dedi, Çin tarihçilerine göre, aslen Türk olan "Hiungnu"1ar -ki bunlara Avrupalılar "Hun" derler ve Macaristan'ın diğer bir adı Hungarya hatta bizim hünkâr yazıp hünkâr okuduğumuz hükümdarlık sözü de bundan gelir- İsa'nın doğumundan tam "1763" yıl önce hükümet kurmuşlar, hünkâr tayin eylemişler, yazıya, töreye ve bir medeniyete sahip olmuşlardır. Pline, Pomponius Mela,

[13] tabaklanarak boyanmış ve cilalanmış genellikle keçi derisi

Strabon, Herodote gibi müverrihler[14] Hiungnulardan bahsederler. Hiungnularla Çinlilerin savaşları milattan iki bin yıl öncesine kadar çıkar. Hiungnu tabiri Çince (söz dinlemez tebaa[15]) demekmiş. Profesör Vamberi[16], Türklerin Karadeniz kıyılarına, Macaristan'a, İran'a yayılmalarının milattan çok önce olduğunu iddia eder. Çin Seddi, Hiungnu Türklerinin akınlarına mani olmak için Çin imparatorları tarafından yaptırılmışsa da bu suni dağlar da onların azmine engel olamamış; Türkler, milattan önce 210 yılından 54 yılına kadar bu taş ve demir püsküren setleri aştılar ve Çinlilerin başlarına bindiler. Nihayet milyonlarca Çinli toplandılar. Ümitsiz bir şekilde hücum ettiler. Bunların hükümetlerini dağıttılar. Hükümetsiz kalan Türkler bir müddet Gobi çöllerinde hiddet ve intikam arzularıyla dolaştıktan sonra ikiye ayrılıp Yunanlılar ve İranlılarca Eftalit, "Abnalit" denilen ve Araplar tarafından Hay-tal ve Hayâtıla adı verilen Ak Hunlar, Hazar Denizi'nin doğusunda eskiden Oxus (Öküz) denilen Amuderya[17] nehri kenarlarına yerleştiler. Eski tarihçilerce Kidarid adı verilen diğer kol, Ural Dağları'nı aşarak Avrupa'ya, Rusya'ya, Balkanlar'a, hatta ta Macaristan ve Atilla kumandasıyla Cermanya, İskandinavya ve Fransa'ya kadar sarktı.

Bahadır Bey acı bir üzüntü ile yanan gözlerini açtı ve elindeki kitabı kapadı:

— Yazık ki, atalarımızın, millî namusumuzun beşiği olan ilk yurtlarımıza şimdiye değin ne Türklerden ne Tatarlardan ilmi bir heyet gidememiştir. Varlığından haberdar bile olmadığımız tarihimize ait yadigârlardan Orhun, Turfan abidelerinden, yazıtlarından, belgelerinden ırkımızın en yaman düşmanları olan Rus seyyahları sayesinde bilgi alabildik.

"Radloff" gibi Ruslaşmış Almanlar, "Thomsen" gibi Danimarkalılar eski medeniyetimizin, Kuzey Çin Çölleri ortalarında kalan belirtilerini buldular. Bu manevi hazinelerin esrarını açtılar ve bizlere, atalarımızın bu gafil torunlarına, millî gururlar kazandırdılar. Biz bu şerefe layık mıyız?

---

14 tarihçiler

15 uyruk

16 Arminius Vambery (1832-1913): Macar Türkolog

17 Ceyhun Nehri

Gönül Hanım kardeşinin samimi teessürlerini[18] takdir ederek şunları ekledi:

— Mümkün değildir ki bir "Radloff" da, bir "Le Coq" da bir Tatar'ın, bir Türk'ün heyecanı, duygusu bulunsun. Bunlar olmayınca bu tarihi gerçeklerin mühim bir kısmı daha keşfolunmamıştır, sanırım.

Ali Bahadır Bey:

— Yazık ki, tarihi keşifler hisle, heyecanla değil, ilim ile gerçekleşir, dedi.

— İlim de uğraşmakla elde edilir. Ne kadar geçse de çalışabiliriz.

Güzel Tatar kızı, badem gözlerini süzdü, sonra... Açtı.

— Çalışabiliriz, bir laftır. Hemen çalışmalıyız. Kader sizi Çin Türkistanı'na yakın getirmiş, Tolun Bey! Oralara atlayıveriniz, gidiniz, araştırmalar yapınız.

— Ben esirim, bağlıyım.

— Biz yardım eder, bağınızı çözebiliriz. Hatta kardeşimle ben de belki beraber geliriz. Değil mi Ali?..

Kaplanoğlu biraz düşündü:

— Niçin olmasın. Her hâlde şerefli ve tarihi bir teşebbüs… Bu konuda konuşulabilir, dedi.

Tolun, ilave etti:

— Buraları bilmediğim için bir arkadaş bulsam, ölümü göze alır, kaçar, Orhun Vadisini, Karakurum, Karabalgasun, Koşo Çaydam harabelerini, bu Moğolların, Uygurların ve Türklerin üç eski başkentini -Kâbe'yi tavaf eder gibi- ziyaret ederdim. Dönüş için Allah büyüktür ve yardımcıdır. Elbette o zamana kadar harp biter.

Tolun'un bu sözleri kız kardeşle erkek kardeşe yeni bir macera ufku açtı. Gönül Hanım'ın dudakları ve kalbi çarpıyor, kardeşinin yüzüne bakıyordu. Ali'nin ve Gönül'ün bu gizli heyecanlarını sezen subay, Le Coq'un eserinden bir harita açtı.

— İşte Baykal!.. İşte hudut ve Kahta[19]!.. İşte Orhun Nehri! diyordu.

Tolun'un harita karşısındaki coşkun davranışlarının, biraz fazla lakırdılarının etrafındakilerin dikkatini çekeceğinden Bahadır Bey

---

18 üzüntü

19 Ötüken ve Karakurum yakınlarında bir kent

korktu. Casus tehlikesi korkusuyla diğer masalara göz gezdirdi. Bir tedbir düşünerek:

— Kitapları burada garsona bırakın. Yağmur dindi. Belediye parkına çıkalım, konuşalım, dedi.

Ormanda bir tahta kanepeye oturdular. Karar verilmişti. Tolun Bey, bu ilk Türk tarihi ve ilmi seyahatine: "Gönül Hanım Sefer Heyeti" adı verilmesini teklif etti. Çünkü bu hususta ilk fikir ve ilk gayrete getirme bu aydın kadından çıkmıştı.

Bahadır, iltimas veya rüşvet ile bir çaresini bulacak, Tolun'un her hafta, belki daha sık karargâhtan çıkması için izin alacak ve bu suretle seyahat hazırlıklarına başlanacaktı.

Bahadır Kaplanoğlu'nun babası Selim Bey'in üç kereste biçki atölyesi, bir de galoş fabrikası vardı. Oğlu Bahadır da üniversiteden çıktıktan sonra deri ticaretiyle meşgul olmaya başlamış ve hayvan derilerinin terbiye edildiği iki debbağhane[20] açmayı başarmıştı. Kaplanoğulları Sibirya'nın zengin ailelerinden sayılırlardı.

Tolun karargâha dönmüş, okumaya dalmıştı. Artık kimse ile görüşmüyor, kulübe gitmiyor. Yalnız bazen jimnastik yapanlara katılıyor, atlıyor, koşuyor, kuvvet taşı atıyordu. Bir akşam yanına esaret arkadaşlarından ve Macar yedek teğmenlerinden Kont Bela Zichy gelmişti. Konuşma, Türklerle Macarların soy birliklerine, aynı kandan olduklarına gelmişti. Kont bu kardeşlik hakkında ateşli izahat verdi. Vaktiyle Macarların menşeini aramak için Kont Bela, Szecsenyi[21] ve Üjfalvy'nin ve kendi ailesinden Kont Ödön Zichy'nin başkanlıklarında muhtelif tarihlerde Asya'ya giden ilim heyetlerinin araştırma neticelerini anlattı. Ve son olarak:

— Bugün kaçabilsem ve sizin gibi bir yoldaş bulsam, fırsattan faydalanarak oralarda seyahat için her türlü fedakârlığa hazırım, dedi.

Tolun, önce sakınarak, sonra da samimiyetle bütün hazırlığı ona açtı. Kontun asaletinden, namusundan, metanetinden emindi. Bu genç Macar subayı zaten civanmertliği, sergüzeştçiliği[22] ve nezaketiyle kendisini herkese, hatta Rus muhafız subaylarına da sevdirmişti. Turanî milletlerin büyüklüğüne has olan vakar ve kalp yüksekliği

---

20 hayvan postunu kullanılacak duruma getirme işleminin yapıldığı yer

21 Bizim İtfaiye Kumandanı Szecsenyi Paşa'nın kardeşi ve Macaristan'ın en asil sülalesinden olmakla "St. Anien" tacının muhafızıdır (y.n.)

22 maceracılık

bu zatın her hâlinde açıkça görülüyordu. İnce, asil ve kibar davranışlarına eklenen cömertliği herkesi kendisine saygılı kılardı. Para ve hediye kuvvetiyle istediği zaman da şehre çıkar, gezerdi. Böylece seyahat heyetinin sayısı dörde çıkmıştı ve yeterdi.

Şimdi haftada bir, Gönül Hanım, Bahadır, Kont ve Tolun bazen bir lokantada bazen Bahadır'ın konağında toplanıyorlar ve seyahat hazırlıklarını görüşüyor, düzenliyorlardı.

Bu tehlikeli yolculukta yirmi dört yaşında bir kızın da kendileriyle beraber bulunmasından dolayı Kont'un seyahat hakkındaki hevesi her gün artıyordu. Gönül'ün iri uzunca gözlerinin parlak yeşil rengi, kumral uzun saçları, pembe beyaz yüzünde ince yay gibi eğri kaşları, bir kadın için ender olan toparlak alnı, çok sade ve kibar giyinişi, ağır ve vakur ve bilgili bir hanım bulunmasına rağmen, bazen bir çocuk gibi saf, neşeli, cana yakın oluverişi kendisiyle görüşenlerin kalbinde mutlaka bir iz bırakırdı. Kendi ana dilinden ve Rusçadan başka gayet güzel Fransızca bilir, Almanca da anlar ve konuşurdu. Okuduğu kitapların güzel ifade tarzını taklit ederek görüşmeye özenirdi. Altı yıl kadar piyano ve resim dersleri aldığını kardeşi söylemişti. Bir iki sulu boya tablosu, bir parça resim yapan Tolun'un ve hatta Kont Zichy'nin bile takdirini çekmişti. Gariptir ki yirmi altı yıla varan ömrü boyunca hiçbir ciddi işle uğraşmadığını itiraf eden Kont'u bu seyahat hevesi belki diğer arkadaşlarından çok ilgilendirmeye başlamıştı.

Çin Türkistanı'na, Ural-Altay milletlerine, dillerine ve tarihlerine dair ne kadar eser yazılmışsa okuyor, haritalar çiziyor, planlar tertip ediyordu. Macarca yazılmış bazı faydalı eserleri getirtmeye muvaffak olamadığına kızıyordu. Elde edilen kitapları dört arkadaş nöbetle okuyorlardı. Hazırlık öteberilerini, kimsenin dikkatini çekmemek için yalnız Gönül üzerine almıştı. Fakat yol hazırlıkları çok ağır gidiyordu. Sahte pasaport çıkarmak çok zor ve masraflıydı. Mehmed Tolun Bey, İzmir'deki evinin satılması için, Kızılhaç vasıtasıyla birkaç mektup göndermiş, fakat hâlâ bir cevap alamamıştı. Kont'un da babasından beklediği para gecikiyordu. Her şeye rağmen Ali Bahadır Bey bütün masrafları görüyor, fakat bu gencin bu kadar fedakârlığına hiçbir arkadaşın gönlü razı olmuyor, Kont'un ve Tolun'un gururuna dokunuyordu.

Her çarşamba Bahadır'da ve pazar günleri Kont Zichy'de toplanırlardı, bazı toplantılar yalnız laklak etmekten, güzel çaylar içmekten ve zakuska denilen Rus mezelerinden yemekten ibaret kalırdı.

Petersburg'daki Rus asilzadeleri arasındaki bazı aşinalar ve muhafızlara serpiştirilen bahşişler yardımıyla Kont Zichy artık esirler karargâhından kurtulmuş, Krasnoyarsk kasabasında bir küçük ev kiralamıştı. Resmen nezaret altında fakat gerçekte tamamen serbestti. Kendisinde şüpheyi çekecek bir hareket de görülmüyordu.

Şubat başlangıcından itibaren Kazan'dan ve Moskova'dan Kaplanof (henüz ticari adını değiştirmek kabil[23] olamamıştı) ticarethanesi memurları tarafından Baykal Gölü'nün kuzeydoğusunda bulunan Udinsk kasabasındaki acenteye sandıklar içinde birtakım mallar gönderiliyordu. Bunlar görünüşte havyar, galoş ve sahtiyan mamulatı idi. Fakat gerçekte kutu kutu konserve yemekler, çadırlar, fotoğraf ve topoğraf işlerine yarayan aletler ve tıbbi ecza idi. Gönül Hanım harp münasebetiyle altı ay kadar Kazan'da hasta bakıcı okuluna girmiş ve oradan diploma almıştı. Bu cihetle bir hadise olursa sefer heyeti üyeleri iyi bakılacaklarından emindiler. Kont Zichy ve Bahadır, Almanca ve Rusça ev doktorluğu üzerine yazılmış kitapları aldılar ve Çin Türkistanı tundra ve bozkırlarındaki hastalıkların tedavisini ve zararlı böceklerin sokmalarına karşı tedbirleri öğrendiler.

Gönül Hanım Sefer Heyeti

Şubatın yirminci gecesi saat on birde, Moskova'nın demir yolu istasyonundaki lokantadan, küçük çiftlik sahipleri veya büyücek bir kasabada dükkâncı oldukları hâllerinden anlaşılan temiz, sade giyinmiş üç kişi ile bir kadın çıktılar. Bunlardan her biri kendi eşyasını taşıyordu. Bu kafile yolcular arasından geçerek kapının yanındaki pencere önüne gidip pasaportlarını kaydettirdiler. Zabıta memuru, bağırdı:

— Yuvan Buğdanof!

Mavi gözlü, koyu lepiska[24] saçlı, bıyığı tıraşlı, çatal sakallı bir zat ilerledi, sarhoşça bir selam verdi:

— Sahtiyan taciri. Udinsk yoluyla Çin'e gidiyorum, dedi.

Memur pasaporta bir damga bastı ve (Geç!) dedi. Memur şimdi ikinci pasaportu aldı:

— Tola Atmanof!

---

23 mümkün, olabilir

24 uzun, sarı ve yumuşak (saç)